

Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği'nin Geliştirilmesi

Developing Family Relationship Scale for Children

Selen DEMİRTAŞ ZORBAZ¹ ve Fidan KORKUT OWEN²

Öz: Bu çalışmada kuramsal olarak tanımlanan sağlıklı ailelerin özellikleri temel alınarak 4. ve 5. sınıf öğrencilerine yönelik, çocukların aile işlevlerini nasıl algıladıklarını ölçen Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği (ÇAIÖ) geliştirilmiştir. McMaster Modeli ve Kryan, Moore ve Zill (1990) tarafından belirtilen sağlıklı aile özellikleri dikkate alınarak madde havuzu oluşturulmuş ve toplam sekiz uzmanın görüşleri sonrasında 56 maddelik uygulama formu elde edilmiştir. Çalışmanın pilot çalışmasına 37, açılımlayıcı faktör analizi çalışmasına 590, doğrulayıcı faktör çalışmasına 300 dördüncü ve beşinci sınıf öğrencisi dahil edilmiştir. Açılımlayıcı faktör analizi sonucunda varimax rotasyonu ile ölçek, 56 maddeden, iki faktörlü 20 maddelik yapıya indirgenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinde bu yapı sınanmış ve ölçeğin önemli uyum endekslerine sahip olduğu saptanmıştır. Bu geçerlik çalışmaları ile ölçeğin onar maddelik Destekleyici ve Engelleyici Aile İlişkileri adları verilen iki faktörlü bir yapısının olduğu anlaşılmıştır. Kuramsal yapısı gereği iki ayrı puan veren ÇAIÖ'nün Cronbach alfa katsayısı iki ayrı grup için, birinci alt boyut için .82 ve .84 ve ikinci alt boyut için .76 ve .78 olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin kullanılabilir özelliklere sahip olduğunu

Anahtar Sözcükler: aile ilişkileri, Çocuklar için Aile İlişkileri Ölçeği, ilköğretim

Abstract: In this study The Family Relationship Scale for Children was developed for fourth and fifth grade elementary school students based on the characteristics of healthy families. The item pool was established using the McMaster Model and the characteristics of healthy families were defined as used by Kryan, Moore and Zill (1990). Following receipt of feedback from eight colleagues a draft instrument containing 56 items was prepared. The instrument was administered to an initial group of participants (n=37) for the purpose of assessing basic understandability of the items. The second and third groups were used to assess construct validity through both exploratory (n=590) and confirmatory factor analysis (n=300). After Varimax rotation, two factors were identified as discouraging (10 items) and supportive family relationships (10 items). Confirmatory factor analysis resulted in a good of fit index which was acceptable. Cronbach's alpha coefficients factor 1 ranged between .82-.84 and for factor 2, between .76 and .78. for two groups, respectively. These values suggest that the scale may be relevant for use for children. Findings were discussed according to literature and some suggestions for further research were made.

Keywords: family relationship, Family Relationships Scale for Children, elementary school

Aile olgusu her zaman sosyoloji, antropoloji ve psikoloji gibi bilim dallarının araştırma konusu olmuştur. Özellikle Freud'la birlikte aile kavramı psikoloji alanında önemle üzerinde durulmuş bir kavramdır. Aile; eğitim, dini ve ahlaki eğitim, ekonomik, iş ve cinsel fonksiyonları gibi sorumlulukları olan sosyal bir birimdir (Epstein, Levin ve Bishop, 1976). Gladding'e (2006) göre ise aile birbirlerine biyolojik ve/veya psikolojik, tarihsel, duygusal veya ekonomik bağlarla bağlanan ve kendilerini hanenin parçası olarak gören insanlardan oluşmaktadır. Gladding'in bu tanımı ailenin duygusal işlevlerine de dikkat çekmesi açısından önemlidir.

Her ne kadar aile tanımlarında biyolojik faktör ön plana çıksa da, ailenin diğer bir önemli işlevi de aile üyelerinin duygusal ihtiyaçlarına cevap vermesidir.

Aile denildiğinde genellikle bireylerin gelişimini olumlu yönde etkileyen bir kurum akla gelmektedir ancak aileler her zaman aile üyeleri üzerinde olumlu etkiler bırakmayabilmektedir. Bu nedenle alan yazında aileler; sağlıklı (işlevsel) ve sağlıklı olmayan (işlevsel olmayan) aileler olmak üzere ikiye ayrılabilir. Satir'e (2001) göre sağlıklı ailelerde öz değer yüksektir ve iletişim doğrudan, açık, net, belirgin ve dürüsttür. Ayrıca bu tür ailelerde kurallar esnek, insanca, uygun ve koşullara göre değişken olmakla

Yazar Notu: Bu makale, ilk yazar tarafından 2011 yılında ikinci yazarın danışmanlığında gerçekleştirilen yüksek lisans tezinden çıkarılmıştır.

¹ Araştırma görevlisi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, E-posta: selendemirtas@hacettepe.edu.tr

² Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesinden emekli, E-posta: korkut@hacettepe.edu.tr

beraber toplumsal bağ ise açık, ümit verici olup seçme hakkına dayanmaktadır. Bowen (1965) ise sağlıklı ailede üyelerin yaşamlarını değer ve amaçları doğrultusunda yönettiklerini ve başkalarından etkilenmediklerini belirtmektedir. Bulut'a (1990) göre sağlıklı ve işlevlerini yerine getirebilen işlevsel aileler, sorunlarını çözebilen, birbirlerine duygusal olarak bağlı, rolünü etkili biçimde yerine getirebilen, dolaysız bir iletişim biçimini benimseyen ailelerdir. Gladding'e (2006) göre sağlıklı bireyler sıklıkla sağlıklı olan ailelerden gelirler. Problem çözme becerisi yüksek ve sorunlarla baş edebilen bireyler hayatta daha başarılı olmaktadır. Sağlıklı bir aile çevresinde yetişen bireyler bu becerilere daha kolay sahip olabildiklerinden, sağlıklı aile işlevlerine sahip olmaları onlar için bir avantaj olmaktadır (Gladding, 2006). Sağlıksız ailelerin en önemli özelliği ise, iletişim işlevinin bozuk, üyeler arası ilişkilerin kopuk ve kurallara bağlı olmasıdır. Belirli roller kişilerin üzerine zorla yüklenmiştir (Bulut, 1990). Sonuç olarak, sağlıklı ve sağlıksız aileler karşılaştırıldığında aile içerisinde iletişim kurma, sorumluluklarını yerine getirme, rollerin eşit dağılımı, yakınlık ve benzerinin iki aile tipini ayırmada belirleyici olduğu görülmektedir. Sağlıklı çiftleri işlevsiz olanlardan ayıran birçok özellik, işlevli ailelerden işlevsiz aileleri de ayırmaktadır. Sağlıklı ailelerin sahip oldukları özellikler Kryan, Moore ve Zill (1990) tarafından şu şekilde sıralanmaktadır; aileye ve aile içindeki bireylere bağlılık, birbirlerini takdir etme, beraber zaman geçirme konusunda isteklilik, etkili iletişim, yüksek derecede dini/ruhsal yönelme, krizle olumlu bir şekilde baş edebilme yeteneği, bireyleri cesaretlendirme ve belirgin rollere sahip olma.

Sağlıklı ve sağlıksız aileleri özelliklerini tespit etmek ve birbirinden ayırabilmek üzere birçok model ya da kuram geliştirilmiştir. Olson (2003) tarafından geliştirilen Döngüsel Model (Circumplex Model), Kryan, Moore ve Zill (1990) tarafından tanımlanan sağlıklı aile özellikleri bunlardan bir kaçıdır. Uluslararası alan yazında en çok göze çarpan aile işlevleri modellerden biri olan McMaster Modeli; Epstein, Bishop ve Baldwin tarafından 1982 yılında geliştirilmiştir. Bu modelin temeli sistem kuramına dayandırılmıştır. Modelin altı boyutu vardır. Bunlar; problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepkiler, duygusal katılım ve davranış denetimidir (Akt., Zeitlin, Megawangi, Kramer, Colletta, Babatunde ve Garman, 1995).

Birçok uzmanın tanımladığı sağlıklı ya da başarılı ailelerin özellikleri hakkında ortak bir noktaya varılmasa da tanımlarda birkaç ortak nokta göze çarpmaktadır. Buna göre; sağlıklı ailelerin iletişiminin açık ve anlaşılır, rollerin belirgin, gelişimsel ve

günlük krizlerle baş etme güçlerinin yüksek, aile üyelerinin birbirini kabul ettiği ve saygı gösterdiği, birbirlerine zaman ayırdıkları ve bu zamanı kaliteli bir şekilde geçirdikleri, davranış standartlarının belli olduğu söylenebilir. Sağlıklı aile işlevlerini inceleyen söz konusu kuramlara bakıldığında aile işlevlerini aşağıda verilen başlıklar altında inceledikleri görülmektedir. Bu kuramlarda sağlıklı ailelerde bu işlevlerin uygun biçimde yerine getirildiği sağlıksız ailelerde ise bu işlevlerin yer almadığı ya da uygun biçimde yerine getirilmediği belirtilmektedir. Beş başlık altında toplanan bu işlevler aşağıda açıklanmıştır.

Problem çözme: Problem çözme, ailenin problem çözmedeki yeterliliği olarak tanımlanmaktadır (Miller, Ryan, Keitner, Bishop ve Epstein, 2000). Aile içinde iki tür problem çözme vardır (Miller ve ark., 2000; Yıldız, 2004; Zeitlin ve ark., 1995). Bunlardan ilki duygusal problem çözme (öfke, depresyon vb. ile ilgili problemler) ve diğeri ise günlük problem çözmedir (yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçların karşılanması ile ilgili problemler). Sağlıklı aile işlevlerine sahip ailelerin bilimsel problem çözme aşamalarına dayanarak problemlerini çözdükleri görülmektedir.

Bir ailenin genellikle sorunlarla başa çıkma kapasitesi onun uyum düzeyinin göstergesidir. Her ailede çözümünde az ya da çok enerji gerektiren sorunlar ve kriz dönemleri olabilir. Kriz sonrasında ise bazı aileler eski dengesine ulaşırken, bazılarında önemli yapısal ve işlevsel değişiklikler ortaya çıkar (Coşkun, 2007). Bir çok araştırmaya göre aileler tarafından en sık kullanılan problem çözme stratejileri; yeniden yapılandırma, aile desteği, karar vermeye dahil olma, kadercilik, problemi görmezden gelme ve memnuniyettir. Greeff (2000) daha etkili problem çözme stratejileri kullanıldıkça, ailenin doyumunun ve iyi oluşunun arttığını ifade etmektedir. Buradan hareketle, bir ailenin sağlıklı olabilmesinin ilk koşullarından biri problem çözme becerisi diğer bir deyişle krizle baş edebilme yeteneğinin olmasıdır. Bu, ailenin hiç problem yaşamaması demek değil, karşılaştıkları problemlerle akılcı bir şekilde ve aile üyelerinin desteğiyle baş etmeleri demektir.

İletişim: İletişim, her ilişkide olduğu gibi kuşkusuz aile ilişkilerinde de önemli bir yer tutmaktadır. Miller ve arkadaşları (2000) ailedeki iletişimi; bilginin aile içinde nasıl değiştiği ile tanımlamış ve daha çok sözel iletişim üzerine odaklanmışlardır. Çünkü onlara göre sözel olmayan iletişim, yanlış anlaşılmaya müsaittir ve ölçülemez. Bunun yanı sıra iletişimin açık ya da kapalı olması ve dolaylı ya da dolaysız olması da önemlidir. Sağlıklı aile üyeleri birbirlerine gönderecekleri mesajları nasıl kodlayacaklarını

bilirler. Birbirleriyle açık, tamamlayıcı ve uygun iletişim kurarlar. Mesajların içeriğini düşünür ve açık olmaya çaba gösterirler. Ailedeki diğer üyelerle doğrudan konuşurlar ve görüşlerini açıkça ortaya koyarlar. Aynı zamanda, diğer aile üyelerinin duygu ve düşüncelerini öğrenmek için ilgi gösterirler (Nazlı, 2001). Greeff (2000) çalışmasında eşler arasındaki iletişimin, sağlıklı işlevleri olan ailelerde en önemli boyut olduğunu belirtmiştir. Ona göre duygu ve düşünce paylaşımı arttıkça, iletişimden alınan doyum da artmaktadır. Aileler çok çeşitli sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. İletişimin iyi olduğu aileler sessiz kalmaktansa konuşmaya açıktırlar ve bir çatışma olduğunda bunu tartışarak çözme eğilimi göstermektedirler. Bu aileler problem çözücüdür ve olumlu yönde iletişim kurarlar (Gladding, 2006). Sağlıklı işlevleri olan aile üyelerinin ilişkilerinde ve iletişimlerinde yapıcı tutum ve davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Tüm bu görüşlere bakıldığında sağlıklı iletişim kurmanın, aile ortamında olmazsa olmaz bir faktör olduğu görülmektedir. Aile üyelerinin birbiriyle açık ve doğrudan bir iletişim kurması ailedeki bütün iletişim örüntüsünü de etkilemekte ve olumlu aile ikliminin temelini oluşturmaktadır.

Roller: Ailenin gereksinimlerinin karşılanması sağlayan davranış kalıplarıdır ve roller, ailenin devamını sağlayan ve toplum tarafından belirlenen zorunlu roller ve ailedeki üyeler tarafından benimsenen, her ailenin kendi dengesine göre dağıttığı diğer roller olarak ikiye ayrılmaktadır (Miller ve ark., 2000; Yıldız, 2004; Zeitlin ve ark., 1995). Coşkun'a (2007) göre kuşaklar arasında cinsiyete dayalı roller de dikkat çekicidir. Geleneksel özellik arttıkça ailedeki kadın ve erkeğin görev sınırları keskinleşir. Roller arasındaki kesin sınırlar kadar belirsizlik de sorun kaynağı olabilir. Geleneksel özellikler gösteren ailelerde genellikle baba – çocuk arasında sınırlı, anne-çocuk arasında daha iç içe ilişki biçimleri gözlenebilir. Ailedeki rollerin paylaşımı farklı kültürlerde farklı özellikler taşıyabilmektedir. Dolayısıyla en uygun rol dağılımı, bireylerin içinde olduğu kültürle çok çelişmeyen, bireylerin kabul ettiği, etkin biçimde işlev gören, ortaya sağlıksızlık belirtisi çıkarmayan paylaşımlardır (Coşkun, 2007). Aile içindeki bireylerin rollerinin ne olduğu kadar bunun eşit dağıtılması da önemlidir. Eşler arasında eşit rol dağılımının olduğu çocuksuz ailelerde adaptasyon ve iletişim kalitesi diğer ailelere göre daha çoktur (Greeff, 2000). Boşanma nedenlerinin araştırıldığı bir çalışmada aile içindeki rollerin aileyi etkilediği görülmüştür. Buna göre, çalışan kadınların artan sorumlulukları ve yükleri nedeniyle aile içinde rol çatışması yaşanması, bu durumda

erkeklerin eşlerinin çalışması durumunda da ev içi rollerini aksatmamaları konusunda gösterdikleri direnç nedeniyle yaşanan çatışmalar boşanmayı etkilemektedir (Demirkan Yurtkuran, Günindi Ersöz, Beder Şen, Ertekin, Sezgin, Turğut ve Şehitoğlu, 2009). Rollerin, kadın ve erkeğe toplum tarafından yüklenen bir işlev olmasından çok aile içinde sorumluluk paylaşımı olarak ele alınmasında yarar vardır. Ailenin her üyesinin kendi sorumluluklarını bilmesi ve aile içinde bir rol üstlenmesi sağlıklı bir aile ortamının oluşmasında gereklidir. Aynı zamanda rollerin dağılımında bir dengenin olması gerektiğinin de göz önünde bulundurulması önemlidir.

Duygusal Olma: Aile içindeki duygusalılık duygularını gösterebilme ve duygularını gösteren aile üyesine tepki verebilme olarak iki şekilde ortaya çıkabilmektedir. Nitelik ya da nicelik açısından uyarana tepki verebilme yeteneğini ya da başka bir tanımla, aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi vermesi anlamını içermektedir (Miller ve ark., 2000; Yıldız, 2004). Aile bireyleri duygusal tepkilerini sözel ve sözel olmayan yollarla ifade ederler. Sağlıklı ailede bu duygusal tepkiler uygun ve çeşitlidir (Coşkun, 2007). Duygusal olmada aile üyelerinin kendi duygularını gösterebilmesi kadar diğer aile üyelerinin gösterdiği duygulara tepki vermesi de önemlidir. Aile bireylerinin bu tepkileri çeşitli şekillerde olabilir; ilginin yokluğu, duygulara ilgisizlik, narsistik ilgi gösterme, empatik ilgi gösterme, fazlasıyla ilgi gösterme, simbiyotik ilgi gösterme. Bunlardan en işlevsel olanı empatik ilgi gösterme, en işlevsel olmayanları ise; simbiyotik ilgi gösterme ve ilginin yokluğudur (Zeitlin ve ark., 1995). Bir başka deyişle; aile üyelerinin birbirlerinin yaptıklarına ilgi göstermesi önemli olsa da dozunun iyi ayarlanması gerekmektedir. Birbirlerinin yaptıklarıyla ilgilenmeyen aile işlevsel olmayan olarak tanımlanmakla beraber, birbirlerinin yaptıklarına aşırı ilgi gösteren aileler de işlevsel olmayan olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle, aile üyelerinin birbirlerinden duygularını gizlememeleri, sevinç, mutluluk gibi olumlu duyguların yanı sıra üzüntü, hayal kırıklığı, öfke gibi duyguları da birbirleriyle paylaşmaları gerektiği söylenebilir. Ancak sağlıklı işlev gösteren aileler bu duyguları dengeli yaşarken, sağlıksız işlev gösteren aileler ya bu duyguları abartılı yaşamakta ya da hiç göstermemektedirler. Görülmektedir ki; aile içinde her türlü duygu yaşanmaktadır ancak önemli olan bu duygularla sağlıklı bir şekilde baş etme ve bunları uygun bir şekilde ifade edebilmektir.

Davranış Denetimi: Ailenin, üyelerinin davranış standartlarını belirleme ve disiplin sağlama şeklini içermektedir. Ayrıca aile içinde kullanılacak iletişim

biçiminin belirlenmesinde hangi yolun seçileceğine ilişkin durumları da kapsamaktadır (Yıldız, 2004). Davranış denetimi boyutu ailenin üç durumla baş etme stratejisini içermektedir. Bunlar; fizyolojik olarak tehlikeli durumlar, psiko – biyolojik ihtiyaç ve dürtülerin ifade edilmesi, aile içinde ve dışında kişiler arası ilişkilerin düzenlenmesidir (Miller ve ark., 2000). Davranış denetimi diğer boyutlarla ilişki içerisindedir. Problem çözme de hangi yöntemin kullanılacağından, duygusal katılım da ilginin dozunu ayarlamaya kadar birçok işlevle karşılıklı olarak etkileşim içerisindedir. Sağlıklı bir aile, üyelerine de uygun gelecek şekilde davranış denetimine sahip olmalıdır.

Alanyazına bakıldığında aile işlevleri ve anne baba tutumları ile ilgili birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Ancak yapılan bu araştırmalar aileyi ya da anne baba gözünden incelemiş ya da geriye dönük sorularla bireylerin kendi ailelerini değerlendirmelerinin istenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Alan yazında aileyi şimdiki zamanda çocuğun gözünden inceleyen ve çocuğun aileyi algılayışını inceleyen araştırmalar (Rigg ve Pryor, 2007) olsa da bu araştırmaların genelde ölçek aracılığıyla değil, çocuklara yöneltilmiş sözel sorularla ya da yarı yapılandırılmış formlarla yapıldıkları görülmektedir. Yurt dışında 10 – 12 yaş grubuna uygulanabilecek aile işlevleri ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya rastlansa da, Türkiye'deki alan yazında 12 yaş ve altı yaş grubuna uygulanabilen aile işlevleri ile ilgili herhangi bir ölçek çalışmasına rastlanamamıştır. Çocukların bakış açısıyla aile işlevlerini ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçeğin olmamasının önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Rigg ve Pryor (2007) yapmış oldukları bir çalışmada dokuz ve 13 yaş arası çocuklara ailenin ne olduğunu sormuşlar ve çocuklardan aldıkları yanıtları analiz etmişlerdir. Buna göre çocukların aile tanımı yaparken biyolojik özelliklerden çok duygusal özelliklerden bahsettikleri görülmüştür. Aynı çalışmada 'Aile sizce önemli midir?' diye de sorulmuş ve çocukların tamamı bu soruya 'Aile önemlidir' diyerek yanıt vermiştir. Bunlardan % 78'i ailenin önemini duygusal faktörlerle açıklamaya çalışmışlardır. Buradan görülmektedir ki; çocuklar için ailenin duygusal işlevleri, biyolojik işlevlerine oranla çok daha önemlidir. Çünkü bu işlevler çocuğun sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bu yüzden ailenin duygusal işlevlerini anlamada çocukların ailelerini algılayışlarına bakılması gerekmektedir.

Özellikle ergenliğe girme aşamasında olan bu çocukların sağlıklı bir ergenlik dönemi yaşamaları için sağlıklı aile işlevlerine sahip olmaları önemlidir. On iki yaşın altındaki çocuklarının duygularını ve düşüncelerini sözel olarak ifade etmede güçlük

yaşadıkları da göz önünde bulundurulursa bir ölçek yardımıyla bu çocuklardan bilgi alınmasının hem okullarda çalışan psikolojik danışmanlar hem de öğretmenler için yararlı olacağı düşünülmektedir. Bundan yola çıkılarak bu çalışmada McMaster Modeli ve Krysan, Moore ve Zill (1990) tarafından tanımlanan sağlıklı ailelerin özellikleri temel alınarak 10 – 12 yaş çocuğuna yönelik, çocukların aile işlevlerini nasıl algıladıklarını ölçen bir araç geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmanın amacı olan Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında 2009 – 2010 eğitim öğretim yılında öğrenimlerine devam eden ilköğretim birinci kademe 4. ve 5. sınıf öğrencilerinden oluşan üç farklı gruptan veri sağlanmıştır. Katılımcılara ulaşmak için elverişli uygun örneklem (convenience sampling) tekniği (Teddlie ve Yu, 2007) kullanılmıştır.

Birinci çalışma grubu: Bu grup, ölçeğin pilot çalışmasını yapmak amacıyla ulaşılan toplam 37 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilerin 16'sı kız 21'i erkek olmak üzere 14 tanesi dördüncü sınıf ve 23 tanesi beşinci sınıf öğrencisidir.

İkinci çalışma grubu: Bu grup ise ölçeğin yapı geçerliğini sınamak amacıyla açılımlı faktör analizi için 590 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin 297'si kız 291'i erkek öğrenci olmak üzere 191'i dördüncü sınıf 382'si beşinci sınıf öğrencisidir. Öğrencilerden 2'si cinsiyetini, 17'si sınıfını belirtmemiştir.

Üçüncü çalışma grubu: Son grup, doğrulayıcı faktör analizleri için ulaşılan toplam 300 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin 164'ü kız 136'sı erkek olmak üzere 172'si dördüncü sınıf 128'i beşinci sınıf öğrencisidir.

İşlem yolu

Ölçek geliştirilirken öncelikle 'sağlıklı' ve 'işlevsel' aile ile ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar, aile ile ilgili geliştirilen ölçekler, bu ölçeklerin dayandığı boyutlar ve geliştirilirken yapılmış olan analizler incelenmiştir. Bu taramalar sonucunda ölçek geliştirilirken alan yazında tanımlanan işlevsel ailelerin özellikleri temel alınmıştır. Bu amaçla daha çok McMaster Modelinin ve Krysan, Moore ve Zill (1990)'ın görüşleri temel alınarak madde yazılmaya başlanmıştır. Dört ve beşinci sınıftaki çocukların bakış açısından aile ilişkilerini ölçen bir ölçeğin olmaması nedeniyle aile ilişkilerinin yönelik ölçekler incelenerek o ölçeklerde çocuklara uygun olabilecek maddeler taranmıştır.

Bu amaçla aşağıda sıralanan ölçekler incelenmiş ve bu ölçeklerden seçilen maddeler araştırmacılar tarafından çocuklara uyarlanarak madde havuzuna alınmıştır. Prociano ve Heller tarafından 1983 yılında geliştirilen Aileden ve Arkadaştan Alınan Sosyal Destek (Social Support from Family and Friends); Björnberg ve Nicholson tarafından 2007 yılında geliştirilen Aile İklimi Ölçeği (The Family Climate Scale); Shields, McDaniel, Franks, Harp ve Campbell tarafından 1992 yılında geliştirilen Aile Duygusal Bağlılığı ve Eleştiricilik (Family Emotional Involvement and Criticism Scale); Smilkstein tarafından 1978 yılında geliştirilen Aile Uyumu, Birlikteliği, Büyümesi, Düşkünlüğü ve Niyeti Ölçeği (The Family Adaptation, Partnership, Growth, Affection and Resolve - APGAR). Böylece ilk madde havuzu taslağında toplam 129 madde yer almıştır.

Madde havuzundaki maddeler ölçeğin dayandırıldığı ilgili alan yazın ışığında planlanan boyutlara, hedef yaş grubuna uygunluğu açısından yeniden incelenmiş ve uygun bulunmayan maddeler araştırmacılar tarafından elenerek ölçeğin ilk taslak hali 64 maddeye indirilmiştir. Ölçeğin 10 – 12 yaş arası çocuklar tarafından doldurulacağı göz önüne alınarak maddelerin üçlü likert tipinde ‘her zaman’, ‘bazen’ ve ‘hiçbir zaman’ olarak yanıtlanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Madde havuzu Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü’nden dört, Çocuk Gelişim ve Eğitim Bölümü’nden bir, İstanbul Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü’nden bir, ODTÜ Klinik Psikoloji Bölümü’nden bir öğretim üyesine ve Ankara’daki bir İlköğretim okulunda müdürlük yapan bir psikologa verilmiş ve görüşleri alınmıştır. Uzmanlardan görüşler alınırken maddeleri, yaş grubuna uygunluk, dil bilgisine uygunluk ve konuya uygunluk olmak üzere üç alanda değerlendirmeleri ve üçlü derecelendirme üzerinden her maddeye üç alanda da puan vermeleri istenmiştir. Uzmanların maddelere verdikleri puanlar değerlendirilmiş ve uzman kanısına göre sekiz madde ölçekten çıkarılmış ve on maddenin ifadesi değiştirilmiştir. Alman bu görüşlere göre 64 maddelik havuz 56 maddeye inmiştir. Uzman görüşleri alınır, gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra 4. sınıfa devam eden 14, 5. sınıfa devam eden 23 öğrenci olmak üzere toplam 37 öğrenciye oluşturulan deneme formu uygulanmış ve onlardan geri bildirimler alınmıştır. Öğrencilerden gelen; maddelerdeki kelimelerin anlaşılıp anlaşılmadığı, madde sayısının fazla olup olmadığı biçimindeki geribildirimler sonucunda ölçeğin 56 maddelik uygulama formu oluşturulmuş ve ölçek Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği (ÇAIÖ) olarak adlandırılmıştır.

Verilerin analizi

Verilerin analizi için SPSS 18.00 kullanılmıştır. Uygulama sonucu elde edilen veriler bu programa girildikten sonra, öncelikle verilerin girişinde yanlışlık yapıp yapılmadığı kontrol edilmiş ve maddelerin 1,00 ile 3,00 arasında değişen minimum ve maksimum değerleri Descriptive Statistics (Betimsel İstatistik) tablosunda gözlenmiştir.

Ölçeğin geçerlik çalışması için yapı geçerliğine bakılmış, bu amaçla faktör analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenmiştir. Analizlerde faktörlerin her bir değişken üzerindeki ortak faktör varyansı, maddelerin faktör yükleri, açıklanan varyans oranları, çizgi grafiği incelenmiştir. Dik döndürme tekniklerinden en sık kullanılan ‘varimax’ ve ‘quartimax’tır (Büyüköztürk, 2008). Birbiriyle ilişkili maddelerin bir araya gelerek bir faktör oluşturması ve faktörlerin daha kolay yorumlanabilmesi amacıyla Varimax eksen döndürme tekniği seçilmiştir. Sosyal bilimlerde ölçek geliştirmede sıklıkla dik döndürme tercih edilmektedir. Faktör analizi sürecinde uygun madde seçimi, KMO değerinin .60 üzerinde olması, Rotated Factor Matrix tablosunda maddelerin yük değerlerinin .45 üzerinde olması (Kline, 2000) ve eksen döndürme sonucu maddelerin farklı faktörlerdeki yük değerlerinin farkının .10 üstünde olması kriterleri doğrultusunda yapılmıştır (Büyüköztürk, 2008). Açımlayıcı faktör analizinden sonra doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve elde edilen boyutlar ve boyutlar arası ilişki incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı için ise, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular

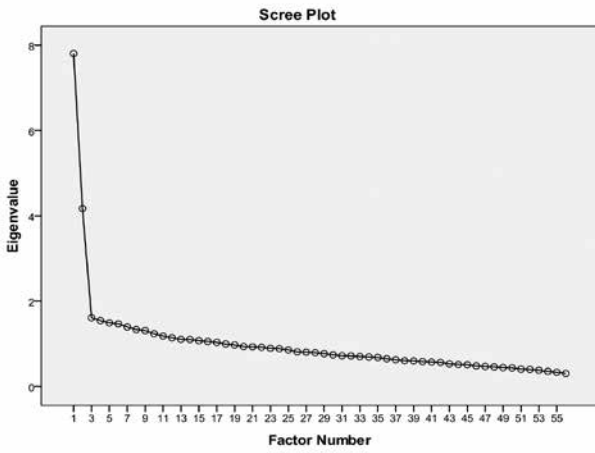
Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği’nin geçerlilik çalışmaları için öncelikle kapsam geçerliği daha sonra yapı kavram geçerliği incelenmiştir. Güvenirlik çalışmaları içinde Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısına bakılmıştır. Aşağıda bu basamaklar açıklanmıştır.

Geçerlik Çalışmasına İlişkin Bulgular

ÇAIÖ’nün geçerlik çalışmaları doğrultusunda, ölçeğin kapsam geçerliği ve yapı geçerliği incelenmiştir. Kapsam geçerliliğini test etmede kullanılan mantıksal yollardan biri, uzman görüşüne başvurmaktır (Büyüköztürk, 2008). Bu amaçla yapılan bu çalışmada yukarıda da belirtildiği gibi toplam 64 maddeden oluşan madde havuzu uzman görüşüne sunulmuş ve uzmanlardan alınan geri bildirimler değerlendirilerek madde havuzundan sekiz madde çıkarılmıştır. On maddenin de ifadesinin

değiştirilmesinden sonra 56 maddelik deneme formu elde edilmiştir. Bu deneme formu pilot çalışma için birinci çalışma grubuna uygulanmıştır. Çocuklardan gelen geri bildirimler sonrası ölçeğin uygulama formu oluşturulmuştur. Yapı kavram geçerliği için önce açımlayıcı ardından doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır

Açımlayıcı Faktör analizi: Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi için toplam 590 öğrenciden toplanan veriler kullanılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile incelenmiştir. KMO değeri .85 ve Barlett Sphericity testi de .001 çıkmış ve verilerin analize uygun olduğu kanıtlanmıştır (Büyüköztürk, 2008; Kalaycı, 2009).

Şekil 1: Scree Plot –

Şekil 1'deki Scree Plottaki kırılmalara bakılmış, kırılmaların iki faktörde belirginleştiği ve faktör öz değerlerine bakıldığında da ölçeğin iki faktörlü bir yapısı olduğu görülmüştür. Yapılan Horn paralel analizinde (Horn parallel analysis) ölçeğin iki faktörlü bir yapısı olduğunu göstermiş ve tüm bunların sonucunda ölçek iki faktörle sınırlandırılmıştır. Açıklanan toplam varyans tablosuna göre 1. faktörün toplam varyansın % 14,00'ünü, iki faktörün ise birlikte varyansın % 21,40'ını açıkladığı ve KMO katsayısının ve açıklanan varyansın değişmediği görülmüştür. Rotated Factor Matrix tablosuna bakılmış ve .45'in altında yük değeri alan ve birden fazla faktörde aldıkları yük değerleri farkı .10 ve altında olan 31 madde ölçekten çıkarılmıştır.

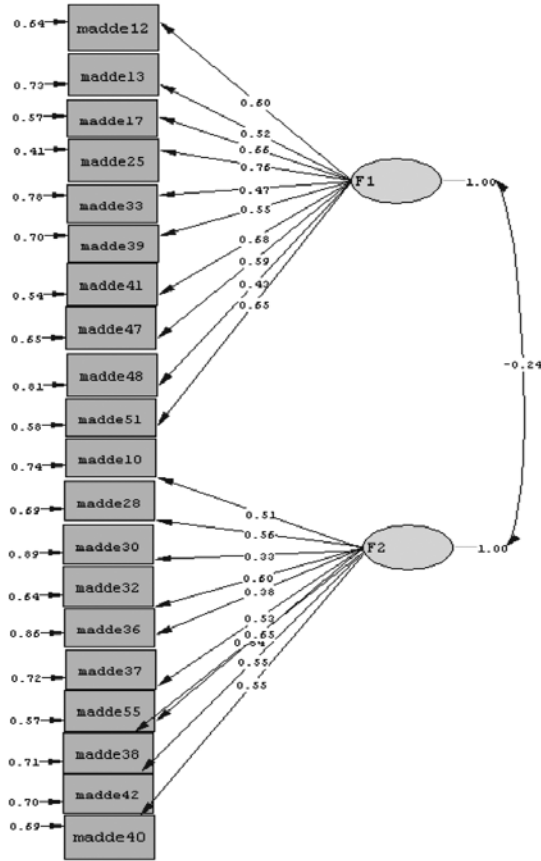
Maddeler atıldıktan sonra tekrar açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve açıklanan toplam varyansın % 36,00'ya yükseldiği görülmüştür. Rotated Factor Matrix tablosunda .45'in altında yük değeri veren maddenin kalmadığı tespit edilmiştir. Madde faktör yükleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1'de de görüldüğü gibi madde faktör yük değerleri birinci faktör için .45 ile .69 arasında, ikinci faktör için .45 ile .65 arasında değişmektedir. Her iki faktörde de 10'ar madde bulunmaktadır. Sonuç olarak ölçek iki alt boyuttan ve toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Her bir alt boyuta yüklenen maddeler içerik açısından incelenmiş ve maddelerin içerikleri dikkate alınarak alt boyutlara isimler verilmiştir. Buna göre Çocuklar için Aile İçi İlişkiler Ölçeği'nin birinci alt boyutuna: Engelleyici Aile İlişkileri, ikinci alt boyutuna da Destekleyici Aile İlişkileri isimleri verilmiştir.

Tablo 1. ÇAIÖ'nün Döndürülmüş Faktör Matrisi

Madde	Faktör 1	Faktör 2
madde51	,692	
madde41	,690	
madde25	,635	
madde17	,590	
madde39	,548	
madde12	,542	
madde13	,510	
madde47	,473	
madde48	,463	
madde33	,457	
madde42		,651
madde40		,546
madde55		,495
madde36		,486
madde32		,483
madde37		,470
madde38		,462
madde30		,460
madde10		,460
madde28		,458

Doğrulayıcı faktör analizi: Yapısal geçerliğini sınamak amacıyla bu iki faktörlü yapı Lisrel 8.7 programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yöntemi ile test edilmiştir. ÇAIÖ'nün model sınamasında uygulanan DFA için 300 kişilik bir grup üzerinde üçüncü çalışma grubundan elde edilen veriler kullanılmıştır. Model tanımlamasında maddelerin iki faktör ile temsil edileceği ve on maddenin engelleyici aile ilişkileri, on maddenin de destekleyici aile ilişkileri alt boyutunda altında yer alacağı denencesi sınamıştır.

Şekil 2: ÇAIÖ'nün İkinci Çalışma Grubundan Toplanan Verilerle Yapılan Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Alt boyuttaki maddeler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, engelleyici aile ilişkileri alt boyutunda madde faktör yüklerinin (λ) .43 – .76; destekleyici aile ilişkileri alt boyutunda madde faktör yükleri (λ) .33 – .65 aralığında değişmektedir. Ayrıca ölçme modelinin genel uyum katsayıları $\chi^2_{169}=298.07$; $p=0.00$; $\frac{\chi^2}{sd} = 1.89$; GFI = .91; AGFI= .89; NFI= .90; CFI = .96 ve RMSEA= .05'tir. GFI değerinin .90'dan yüksek olması iyi uyumu; AGFI değerinin .95'den yüksek olması mükemmel uyumu; NFI değerinin .90'dan yüksek olması iyi uyumu; CFI değerinin .90'dan yüksek olması iyi uyumu ve RMSEA'nin .05'ten küçük olması mükemmel uyumu göstermektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu durumda elde edilen değerler ve maddelerin faktör yükleri modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. İkinci düzey faktör analizi yapmak için en az üç tane birinci düzey faktör gerekmektedir (Kline, 2000). ÇAIÖ'nün iki alt boyutu olması sebebiyle ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılamamıştır.

Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

İkinci çalışma grubundan elde edilen ve açımlayıcı faktör analizine tabi tutulan toplam 590 veri üzerinden

ve doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulan üçüncü çalışma grubundaki toplam 300 veri üzerinden ölçeğin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. ÇAIÖ'nün ikinci çalışma grubundan elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları Engelleyici Aile İlişkileri alt boyutu için .82 ve Destekleyici Aile İlişkileri alt boyutu için .76 olarak; ÇAIÖ'nün üçüncü gruptan elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları Engelleyici Aile İlişkileri alt boyutu için .84, Destekleyici Aile İlişkileri alt boyutu için .78 olarak bulunmuştur. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2008). Buna göre ÇAIÖ'nün alt boyutlarından elde edilen katsayılar ölçeğin yeterli oranda güvenilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Tartışma

Bu çalışmada McMaster Modeli ve Kryan, Moore ve Zill (1990) tarafından tanımlanan sağlıklı ailelerin özellikleri temel alınarak 10 – 12 yaş çocuğuna yönelik, çocukların aile işlevlerini nasıl algıladıklarını ölçen bir araç geliştirilmesi amaçlanmıştır. Madde havuzu hazırlandıktan sonra ölçeğin kapsam geçerliliği için sekiz uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Toplam 64 maddeden oluşan madde havuzu uzmanlar tarafından dil yapısına, ait olduğu boyuta ve ölçeğin geliştirildiği yaş grubuna uygunluğuna göre değerlendirilmiş ve madde yapılarının incelemeleri istenmiştir. Bu doğrultuda yapılan değerlendirmede maddelerin beklendiği şekilde sınıflandırıldığı anlaşılmış ve gelen dönütlere göre sekiz madde ölçekten çıkarılmıştır. Uzman görüşlerinden sonra on maddenin de ifadesi değiştikten sonra ölçeğin yapı geçerliği çalışmalarından önceki 56 maddelik son haliyle kapsam geçerliğine sahip olduğu anlaşılmıştır. ÇAIÖ'nün yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonuçları ÇAIÖ'nün maddelerinin toplam varyansın % 36.31'ini açıkladığını ve iki alt boyut altında toplandığını göstermiştir. Tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın .30 ve daha fazla olması yeterli görülebilir. Çok faktörlü ölçeklerde ise açıklanan varyansın daha fazla olması beklenir (Büyüköztürk, 2008). ÇAIÖ'nün iki faktörlü yapısı olduğu için açıklayan varyansın düşük ancak kabul edilen sınırlar içinde olduğu söylenebilir. Ölçeğin birinci alt boyutundaki yük değerleri .45 - .69 arasında ve ikinci alt boyutundaki yük değerleri .45 - .65 arasında değişmiştir. Faktör yük değerinin .45 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüdür ancak uygulamada az sayıda madde için bu sınır .30'a kadar indirilebilmektedir (Büyüköztürk, 2008). Buna göre ölçeğin madde faktör yüklerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin içerik olarak birbirinden bağımsız olması ve Component Matrix tablosunda birinci faktörde hepsinin yük değeri almaması nedeniyle ölçeğin iki alt boyutu olduğu

düşünülmüştür. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin 20 maddeden oluştuğuna karar verilmiştir. Bu madde sayısının 4. ve 5. sınıf öğrencileri için uygun olduğu düşünülmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonrasında iki alt boyuta dağılan maddeler incelendiğinde ilk alt boyutta cezalandırma, uygun olmayan iletişim biçimleri gibi sağlıklı aile özellikleri gösteren maddelerin; ikinci alt boyutta ise; uygun iletişim biçimleri, duygusallık ve ilgi gibi sağlıklı aile özelliklerini gösteren maddelerin toplandığı görülmüştür. İlk alt boyuttaki maddelerin aile içi ilişkilerin sağlıklı öğelerini içermesi ve çocuğun gelişimini engelleyici özellikler taşıması nedeniyle Engelleyici Aile İlişkileri adıyla anılması uygun görülmüştür. Bu boyuttaki maddelere örnek olarak “Ailemin birbiriyle hiç konuşmadığı zamanlar olur.” ve “Hak ettiğimden daha çok ceza alıyorum.” maddeleri verilebilir. İkinci alt boyuttaki maddelerin de aile içi ilişkilerin sağlıklı öğelerini içermesi ve çocuğun gelişimini destekleyici özellikler taşıması nedeniyle ikinci alt ölçeğe de Destekleyici Aile İlişkileri adının verilmesi uygun görülmüştür. Bu boyutta yer alan maddelere ise “Ailemin bana ayıracak vakti vardır.” ve “ Ailemde duygularımızı rahatlıkla gösterebiliriz.” örnek olarak verilebilir. Görüldüğü gibi ölçeğin boyutundaki maddeler, kuramsal olarak tek puan vermeye uygun değildir. Engelleyici Aile İlişkileri alt boyuttan alınan yüksek puanlar çocukların ailedeki ilişkileri engelleyici olarak algıladıklarını, Destekleyici Aile İlişkileri alt boyuttan alınan yüksek puanlar çocukların ailelerindeki ilişkileri destekleyici olarak algıladıklarını göstermektedir.

Ölçek maddelerinin planlandığından daha az boyutta toplanmasının farklı nedenleri olabilmektedir. Bu açıklamalardan ilki çocukların tersine çevrilmiş maddeleri bir grup olarak yorumlanmasından kaynaklanabileceği biçimindedir. Piaget’e (1964) göre somut işlemler döneminde olan bu çocukların düşüncelerinde *gruplandırma* önemli bir yer tutmaktadır. Şöyle ki: benzer özellikleri olanları grup olarak algılamakta ve farklı olanları ayırmaktadırlar. Buna ek olarak o yaş grubundaki çocukların, durumları ve olayları genel açıdan değerlendirmelerinin - ayrıntıya girmemelerinin – boyutların söz konusu şekilde çıkmasına ikinci bir dayanak olabileceği düşünülmektedir.

Her ne kadar ölçek iki boyutlu olarak elde edilse de kuramsal olarak destek alınan görüşlere paralel olan bazı özellikleri vardır. Şöyle ki daha önce de belirtildiği gibi çalışmada kuramsal olarak destek alınan iki yaklaşımdan ilki olan Epstein, Bishop ve Baldwin (1982) tarafından geliştirilen McMaster Modeli, sağlıklı aile ilişkilerinde problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepkiler, duygusal katılım ve davranış denetimi özelliklerinin olduğu vurgulamaktadır. İkinci yaklaşım olarak Krysan, Moore ve Zill (1990) ise sağlıklı ailelerin sahip oldukları özellikleri aileye ve aile içindeki bireylere

bağlılık, birbirlerini takdir etme, beraber zaman geçirme konusunda isteklilik, etkili iletişim, yüksek derecede dini/ ruhsal yönelme, krizle olumlu bir şekilde baş edebilme yeteneği, bireyleri cesaretlendirme ve belirgin rollere sahip olma biçiminde sıralamaktadırlar. Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencileri için geliştirilen bu ölçekte farklı faktörler olarak elde edilmemiş olsalar da söz edilen özelliklerin ölçeğin maddelerinde yer aldığı görülmektedir. Örneğin “Evde birinin morali bozuk olursa ona destek oluruz.”, “Ailem, kıyafet, okul gereçleri gibi ihtiyaçlarımın farkına varır.”, “Ailecek bir etkinlik (tatile gitmek, hafta sonu dışarı çıkmak vb.) yapacağımız zaman buna bütün aile birlikte karar veririz.” gibi maddeler destekleyici aile ilişkilerinde yer alan maddeler duygusal tepkiler, duygusal katılım, rollere örnek verilebilir. “Ailemin birbiriyle hiç konuşmadığı zamanlar olur.”, “Ailemde herkes birbirine emir verir.” maddelerinde gibi engelleyici aile ilişkileri boyutunda yer alan maddeler ise tersine maddeler gibi işlev görerek benzer olarak iletişim ve birbirini cesaretlendirmeye örnek verilebilir. Sonuç olarak iki ayrımda da yer alan bazı özelliklerin ölçeğin maddeleri içinde ifade edildiği görülmektedir.

Açımlayıcı faktör analizinden sonra toplanan 300 veriyle doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçekten oldukça iyi düzeyde uyum indeksleri elde edilmiştir. Birinci alt boyuttaki madde faktör yüklerini (λ) .43 – .76; ikinci alt boyuttaki madde faktör yükleri (λ) .33 – .65 aralığında değişmektedir. Ayrıca ölçme modelinin genel uyum katsayılarında da AGFI değeri dışında iyi ya da mükemmel uyum indekslerine sahip oldukları bulunmuştur.

Ölçeğin güvenilirliği için iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. İki ayrı gruptan elde edilen iç tutarlılık katsayılar .76 ile .84 arasında değişmektedir. Psikolojik bir test için hesaplanan güvenilirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenilirliği için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2008). Buradan hareketle ÇAIÖ’nün alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği geliştirmek amacıyla yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları aktarılmıştır. Geçerlik çalışmaları kapsamında öncelikle kapsam geçerliğine bakılmış ve daha sonra yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan bu analiz sonucunda ölçekteki kırılmalar dikkate alınarak ölçeğin 10’ar maddelik, iki boyutlu bir yapısı olduğu ortaya konmuştur. Birinci alt boyuta engelleyici aile ilişkileri; ikinci alt boyuta da destekleyici aile ilişkileri adı verilmiştir. Bu iki alt boyutlu yapı, doğrulayıcı faktör analizine sokulmuş ve bu analiz sonucunda da oldukça iyi uyum endeksleri elde edilmiştir. Böylelikle Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği’nin iki alt boyuttan oluştuğu

hem açımlayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizi bulgularıyla ortaya konmuştur. Bu faktörlerin içerik olarak birbirinden bağımsız olması ve Component Matrix tablosunda birinci faktörde hepsinin yük değeri almaması nedeniyle ölçeğin iki alt boyutunun olduğu düşünülmüş ve kuramsal olarak bakıldığında bu iki alt boyutun içerikleri nedeniyle toplam puan veremeyeceği düşünülmüştür. Ölçeğin güvenilirlik çalışmalarında bulunan örnekleme Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları, Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği'nin güvenilirliğinin olduğunu göstermektedir ancak ölçeğin güvenilirliğinin başka bir güvenilirlik yöntemiyle daha ölçülmesi ölçeği güçlendirecektir.

Sonuç olarak; Çocuklar İçin Aile İlişkileri Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçek olup, çocukların ailelerini algılayışlarını ölçmek için kullanılabilir özelliklere sahip olduğu görülmüştür.

Okullarda çalışan psikolojik danışmanların ÇAIÖ'yü kullanarak öğrencilerinin aile ilişkilerine olan algılarını görebilecekleri ve çalışmalarını planlayabilecekleri düşünülmektedir. Böylelikle aile ilişkileri risk altında olan öğrenciler belirlenebilir ve bu öğrencilere yönelik bireysel veya grupta psikolojik danışma hizmetleri planlanabilir. Evlilik ve aile danışmanlığı alanında çalışan psikolojik danışmanlar da ÇAIÖ'yü uygulamalarında ve araştırmalarında kullanabilirler.

Kaynaklar

- Björner, A., & Nicholson, N. (2007). The Family Climate Scales—Development of a new measure for use in family business research. *Family Business Review*, 20(3); 229–246.
- Bowen, M. (1965). Family psychotherapy with schizophrenia in the hospital and in private practice. Ed. I. Boszormenyi-Nagy & J.L. Fromo, *Intensive family therapy: Theoretical and practical aspects*. (pp. 213 – 244), New York: Brunner-Mazel Publication.
- Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği*. Ankara: Özgüzel Matbaası.
- Büyüköztürk, Ş. (2008). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun, Y. (2007). *Ortaöğretim öğrencilerinin öğrenilmiş güçlülükleri ve aile içi ilişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi: Ankara.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirkan Yurtkuran S., Günindi Ersöz, A., Beder Şen, R., Ertekin, E., Sezgin, Ö., Turğut, A.M., ve Şehitoğlu, N. (2009). *Boşanma nedenleri araştırması*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları: Ankara.
- Epstein, N. B., Levin, S. & Bishop D. S. (1976). The family as a social unit. *Canadian Family Physician*. 22(1411), 53 - 55.
- Gladding, S.T. (2006). *Family therapy history, theory and practise* (4th. Ed.) Ohio: Pearson.
- Greeff, A. P. (2000). Characteristics of families that function well. *Journal of Family Issues*. 21(8), 948 – 962.
- Kalaycı, Ş. (ed.) (2009). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kline, R. B. (2000). *Principles and practise of structural equation modeling*. New York: The Guilford Pres.
- Krysan, M., Moore, K. A., & Zill, N. (1990) Identifying successful families: An overview of constructs and selected measures. Washington, DC: Child Trends, Inc.
- Miller, I.W., Ryan, C.E., Keitner, G.I., Bishop, D.S. & Epstein, N.B. (2000). The McMaster approach to families: Theory, assesment, treatment and research. *Journal of Family Therapy*, 22, 168 – 189.
- Nazlı, S. (2001). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Olson, D. H. & Gorall, D. M. (2003). Circumplex model of marital and family systems. In F. Walsh (Ed.) *Normal family processes* (3rd Ed.) (pp. 514 – 547). New York: Guilford.
- Piaget, J. (1964). Cognitive development in children: Piaget development and learning. *Journal of Research in Science Teaching*, 2(3), 176-186.
- Procidano, ME, & Heller, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: Three validation studies. *American Journal of Community Psychology*, 11, 1-24.
- Rigg, A. & Pryor, J. (2007). Children's perceptions of families: What do they really think? *Children and Society*, 21, 17 – 30.
- Satir, V. (2001). *İnsan yaratmak: Aile terapisinin başyapıtı*. İstanbul: Beyaz Yayınevi.
- Shields, C.G., Franks P., Harp J.J., McDaniel, S.H. & Campbell, T.L (1992). Development of the Family Emotional Involvement and Criticism Scale (FEICS): A self-report scale to measure expressed emotion. *Journal of Marital and Family Therapy*, 18(4); 395–407.
- Smilkstein, G. (1978). The family APGAR: A proposal for a family function test and its use by physicians. *The Journal of Family Practice*. 6(6):1231-9.
- Teddlie, C. ve Yu, F. (2007). Mixed methods sampling: A typology with examples. Aşağıdaki <http://mmr.sagepub.com/cgi/content/abstract/1/1/77> adresinden 24 Eylül 2012 tarihinde alınmıştır.
- Tutar, H., Yılmaz, M. K. ve Erdönmez, C. (2003). *Genel ve teknik iletişim*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldız, A. (2004). Evlilikte yaşanan sorunlar ve başa çıkma yolları. *Evlilik okulu* (1. Baskı) içinde (ss. 157 – 173). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zeitlin, M.F., Megawangi, R., Kramer, E. M., Colletta, N.D., Babatunde, E. D. & Garman, D. (1995). *Strengthening the family - implications for international development*. 20 Haziran 2009, tarihinde <http://www.unu.edu/unupress/unupbooks/uu13se/uu13se05.htm> adresinden alınmıştır.

Extended Summary

Developing Family Relationship Scale for Children

Selen DEMİRTAŞ ZORBAZ and Fidan KORKUT OWEN

Introduction

As the basic building block of society, the family plays an important role for the development of healthy individuals. The family has a significant effect on what kind of adults their children will be and exerts a considerable influence for both social and individual growth. A review of the literature revealed that the scales used to assess perceptions of family for children have been designed and tested for individuals over 12 years of age. The purpose of this study was to develop a valid and reliable scale for children of elementary school age that could be used to assess a child's perceptions of family according to McMaster Model which was developed by Epstein, Bishop and Baldwin (1982) and characteristic of healthy families which was defined by Krysan, Moore and Zill (1990).

Method

After writing item pools (56 items) as participants first group was used as pilot study (n=37) which was done to assess understandability of the items. The second and third groups were used to assess construct validity through both exploratory (n=590) and confirmatory factor analysis (n=300).

Results

In accordance with validity studies of Family Relationships Scale for Children (FRSC), the content and construct validity of the scale have been examined. It has been applied to the expert opinion for the content validity, and the scale has been arranged by means of the feedbacks received from eight experts. First, an explanatory factor analysis was conducted to examine the construct validity. The results of the explanatory factor analysis revealed a KMO coefficient of .85 for the FRSC and it was observed that the Barlett test was significant. The scale is composed of two sub-dimensions and the item factor loading values ranged between .45- .69 for the first factor, and .45- .65 for the second factor. The FRSC explains 36 % of the total variance. According to the results of the explanatory factor analysis, the FRSC consists of two sub-factors and a total of 20 items. The first sub-factor has been called Discouraging Family

Relationships and the second sub-factor has been called Supportive Family Relationships.

In order to test the hypothesis that FRSC would give the same result in different samples, a study of confirmatory factor analysis has been conducted on the data collected from the second study group. The ensemble coefficients of the scale model were $\chi^2/169=298.07$; $p=0.00$; $X^2 / sd= 1,89$; $GFI = .91$; $AGFI= .89$; $NFI= .90$; $CFI= .96$ and $RMSEA= .05$. These values and the factor loads of the substances show that the model is acceptable.

Internal consistency reliability was assessed by examining the Cronbach Alpha coefficients for both sub-dimensions for the second and third groups of participants (n=890). The Cronbach Alpha coefficients of FRSC obtained from the first group (n=590) for the first and second sub-factors were .82, and .76 respectively. For group three (n=300) the alpha coefficient for sub factor 1 was .84 and for sub-factor 2, .78.

Discussion

The Family Relationship Scale For Children has been created to investigate children's perceptions of the family. The FRSC is composed of two dimensions identified as Discouraging Family Relationships and Supportive Family Relationships. This scale, consisting of 10 items for each dimension (20 items in total), can be administered to fourth and fifth grade elementary school students. The students can answer to each item as 3=Always 2=Sometimes 1=Never. The scores from this scale can vary from 10-30 for each of the two sub-dimensions. The high scores received from the first sub-dimension show that children perceive their families as having discouraging qualities, and the high scores obtained from the second sub-scale demonstrate that children perceive their families as supportive. The scale does not give a total score.

FRSC is a scale whose validity and reliability have been demonstrated and the scale can be used to survey the perceptions of fourth and fifth grade elementary school students concerning family relationships. FRSC can be used particularly by school counselors, family and marriage counselor and researchers in line with their own objectives.